

Karışık Malzeme Kullanımında Özgün Bir Uygulama: Buz ve Seramik

Doç. Dr. Caner Yedikardeş

Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi

Sanat ve Tasarım Fakültesi, Seramik Tasarımı Bölümü

caner.yedikardes@hbu.edu.tr

Özet

Bu çalışmanın konusu plastik sanatlar alanında çok yönlülük ilkesine dayalı karışık malzeme kullanımı bir diğer literatür adıyla mix media kullanımı üzerinedir. Yenilikçi bir karışık malzeme kullanım örneği olarak buz ve seramik türevi nesnelerin bir araya getirilmesiyle ilişkili olan bu çalışma, buz eserler üretimine de yeni bir uygulama yöntemi ve deneysel çalışma olanaklarını çeşitlendiren bir önermedir. Çalışmanın öznesi olan ve uygulamanın ana öğeleri olarak “buz ve seramik”, ilk kez ülkemizin ilk ve tek buz eserler müzesi olma özelliğine sahip Ata Buz Eserler Müzesi ve Yontu Atölyesinde bir araya getirilmektedir. Yalnızca buz malzemeden eser üretimi yapılan bu müzede, deneysel yöntem ve yaklaşımlarla yeni, farklı ve özgün arayışlar, müze koordinatörleri desteği ve ortam donanımı sayesinde karşılık bulmaktadır. Buradan hareketle bu çalışma ekseninde buz malzeme ile pişmiş toprak, cam, porselen gibi seramik türevi malzemelerin birlikte kullanım sorunsalına deneysel yaklaşım süreçleri ve doğrudan suyun buza dönüşmesindeki ısı takibi sonuçları irdelemektedir. Böylelikle çalışma, hazırlık aşamasından kuluçka aşamasına, aydınlanmadan tasarlama ve gerçekleştirme aşamasına kadar bir yaratım sürecini özgün ve teknik ayrıntılarıyla deneyimlemenin analitik çıkarımlarını içermektedir. Aynı zamanda bu çalışma, 7 buz bloğunun tasarım ve uygulama etaplarının ardından “Tuz Buz” ismiyle, ilk önce eserlerin şekillendiği Ata Buz Eserler Müzesinin sergileme alanında, daha sonra 7. Uluslararası Art Ankara Çağdaş Sanat Fuarında sergilenme aşamalarına değin parçadan bütüne bir analitik çalışma olarak değerlendirilebilir.

Anahtar Sözcükler: Karışık Malzeme, Buz, Seramik, Deneysel Yöntem.

A Unique Application in The Use of Mixed Media: Ice And Ceramic

Abstract

The subject of this study is the use of mixed materials based on the principle of versatility in the field of plastic arts, in other words, the use of mix media. This study, which is related to the combination of ice and ceramic-derived objects as an innovative mixed material usage example, is a new application method in the production of ice artifacts and a proposition that diversifies the experimental work possibilities. The subject of the study and the main elements of the application, “ice and ceramics”, are brought together for the first time in the Ata Ice Works Museum and Sculpture Workshop, which is the first and only ice works museum of our country. In this museum, where works are produced only from ice material, new, different and original searches with experimental methods and approaches are met thanks to the support of museum coordinators and environment equipment. From this point of view, on the axis of this study, the experimental approach processes to the problem of using ice material and ceramic-derived materials such as terracotta, glass, porcelain, and the results of heat monitoring during the transformation of water into ice are examined. Thus, this study includes the analytical implications of experiencing a creative process with its original and technical details, from the preparation stage to the incubation stage, from the enlightenment to the design and realization stage. At the same time, this study can be evaluated as a piece-by-piece analytical work, after the design and application stages of 7 ice blocks, first in the exhibition area of Ata Buz Works Museum, where the works were shaped, and then in the 7th International Art Ankara Contemporary Art Fair, with the name "Smithereens".

Key Words: Mix Media, Ice, Ceramic, Experimental Method.

1. GİRİŞ

Plastiklik özelliği bulunan her toprak, kendi doğasına özgü olarak ısıyla sabitlik kazandırılabilen bir ürüne dönüştüğünde pişmiş toprak/seramik olarak adlandırılmaktadır. Seramik yapımı için toprağı bir forma kavuştururken ısıya hâkimiyet sürecinin istenilen sonuca göre şekillenmesi ve üretim sürecinde çeşitli yöntemlerinin buna göre belirlenmesi malzemenin kendi öz ilkeleriyle ilişkilidir. Bu durum suyun buza dönüşme süreciyle de benzerlik göstermektedir. Bu çalışma da malzeme çeşitliliğini bünyesinde bulunduran plastik sanatlar alanında seramik gibi buzun da üretim süreci odak alınmıştır. Seramik tasarımı uygulama süreciyle şekil alan formun yüksek pişirimle sabitleşmesi ve ürüne/yapıta dönüşmesi gibi yine eksi derecelerde suyun dondurulmasıyla da buz blokların tasarımlar doğrultusunda forma dönüştürülmesi özgün bir örnek niteliğindedir. Bu ekseninde seramik ve buzun birlikteliği de karışık malzeme (*mix media*) kullanımı açısından da farklı bir yaklaşım olarak değerlendirilebilir. Bahse konu malzemelerin bir araya

getirilmesi ve artistik çözümlemelerle uygulanabilmesi ise fiziki ve teknik donanımı bulunan uygun bir ortamı gerekli kılmaktadır.

Bu çalışmaya konu olan uygulama, ülkemizin ilk ve tek olma özelliği taşıyan Atatürk Üniversitesi bünyesinde 2019 yılında TC Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı'na bağlı KUDAKA desteğiyle kurulan Ata Buz Eserler Müzesi ve Yontu Atölyesinde gerçekleştirilmiştir. 1600 m² lik bir alana kurulan Atatürk Üniversitesi Buz Yontu Müzesi cafe, buz heykel ve enstalasyon sergi alanı, buz üretim ve makine dairesinden oluşmaktadır. Sergileme alanı içerisinde bir asma kat ve bir adet engelli asansörü bulunmaktadır. 1600 m²'lik bir alana kurulan Atatürk Üniversitesi Buz Yontu Müzesi cafe, buz heykel ve enstalasyon sergi alanı, buz üretim ve makine dairesinden oluşmaktadır. Sergileme alanı içerisinde bir asma kat ve bir adet engelli asansörü bulunmaktadır (Bulat M. Yağmur Ö. Bulat S. Daşkesen H., 2019).

TC Kültür ve Turizm Bakanlığı web sayfasından alınan bilgi, *“Fairbanks, Moskova, Bristol, New York, Jeju Adası ve Harbin gibi birçok dünya kentinde bulunan buz müzelerinin Türkiye'deki ilk ve tek temsilcisi olan ve bu anlamda öncü bir kimlik edinen Atabuz Müzesi Projesi, çağdaş sanatın öngördüğü malzeme çeşitliliğine farklı bir önermeyle katılım sağlarken, sanatın ifade olanaklarını genişleten, yeni ve benzersiz efektlerin çağrışımlarını izleyiciyle buluşturabilen, uluslararası sanat platformunun normlarını yakalayan yenilikçi üretimlerin adresi olmayı kendine vizyon edinmiştir.”* şeklindedir.

Sadece buz ürün veren bu ortamda ilk kez seramik ve buz malzeme birlikteliği, 18 Ocak 2021 tarihinde gerçekleştirilen “Tuz Buz” isimli kişisel serginin kuluçka sürecinde deneysel olarak başlamıştır. Ayrıca hazır nesne kullanımı olarak seramik parçalarının buz blokta görsel niteliği yüksek bir forma dönüşmesi bireysel ve artistik uygulama olarak ilk olma özelliği taşımaktadır.

2. BUZ ÜRETİMİNE VE ŞEKİLLENDİRİLMESİNE DENEYSEL YAKLAŞIM

Buz malzeme ile eser üretmek için soğutma donanımlarının, soğuk muhafaza ortamının gerekliliği su götürmez. Bu nedenle Ata Buz Eserler Müzesi, buz malzemenin uygulanması ve uygulama sonucu ortaya çıkan nesnelerin uzun süreli sergilenmesi için tek alternatif niteliğindedir. Bu ortam, Buz Eserler Müzesi ve Yontu Atölyesinde bulunan soğutma ve dondurma işlemlerinin gerçekleştirildiği ekipmanlar ile buzlar 150x50x50 cm boyutlarındaki teknelere doldurulan arıtılmış su ile bloklar halinde üretilmektedir. Yaklaşık on gün süren dondurma işlemi aşağıdan yukarıya kademeli olarak gerçekleşmektedir. Dikdörtgen prizma olarak oluşturulan buz bloklar tasarımlara göre yontularak şekillendirilmektedir. Bahse konu uygulama da ise yontulama yöntemi kullanılmadan blokların içine donma sürecinde yerleştirilen pişmiş toprak, cam, porselen gibi seramik türevi nesnelerle hareketli formlara dönüştürülmüştür. Deneysel çalışmalar sonucunda elde edilen bahse konu bu yöntem ile üretim, tamamlanmış haliyle özellikle sanatsal açıdan yenilikçi bir yaklaşım olarak değerlendirilebilir.

Bu düşünceden hareketle deneysel çalışma sürecinin ilk aşaması 50 cm derinlikteki bir kovanın içine bırakılan kırık porselen parçaları ile gerçekleştirilmiştir (Görsel 1).

Görsel 1. İlk Deneme.

İlk denemede suyun donarak belli bir seviyeye geldikten sonra parça yerleştirmeleri yapılmıştır- ki bu yolla boşlukta tutma, asılı kalma yanılsaması elde edilebilirdi. Donma seviyeleri ilk denemede denetimli bir hesaplamaadan geçmemiştir. Ancak görüntüde tam netlik elde edilememiş ve su kabarcıklarının yoğunluğu puslu görüntüyü arttırmıştır (Görsel 1). Hem tam netliğe yakın bir görüntü hem de su kabarcıklarının azaltılması gibi buz eser üretiminde seramik ve türevi nesnelerin kullanım sorunsalını çözümlmek için yeni deneysel çalışma sürecine geçilmiştir.

Görsel 2. Buz Üretim Dolapları ve Vinç.

Kaynak: Caner Yedikardeş Fotoğraf Arşivi

2.1. Buz Eser Üretim Sürecinde Seramik ve Türevi Nesnelerin Kullanım Sorunsalı

Bu çalışmanın öznesi olan buz ve seramik ilişkili uygulama için Erzurum Atatürk Üniversitesi bünyesindeki Ata Buz Eserler Müzesi ve Yontu Atölyesindeki ekip ve ekipmanlar ile sağlanabilmektedir. Çalışma planı geceli gündüzlü ısı takibi, periyodik uygulama süreleri ile çalışma prensibi geliştirme açısından da zorlu bir süreci içermektedir. Buz ve seramiğin bir araya gelişi çeşitli deneysel uygulamalarla şekillenmiştir. İlk deneme, saf su ile dolu bir kovanın içine atılan seramik kırıkları soğuk muhafaza ortamında dondurulmaya bırakılmıştır. Ancak saf su kullanılmasına karşın irili ufaklı hava kabarcıkları ve buğudan dolayı net olarak görülüp algılanmayan berrak olmayan bir görüntü ortaya çıkmıştır. Seramik kırıkları donan su içerisinde seçilecek düzeyde görünmediği gibi kompozisyon açısından da dağınık bir plan dâhilindedir. İlk etapta hem seramik kırıklarının suyun kendi iç dinamiği nedeniyle kontrolsüz dağılışı hem de suyun nasıl berrak görüneceği çözümlenememiştir. Böylelikle bu etapta istenilen görüntüye ulaşılamamıştır. Ancak suyun donma aşamalarında seramik parçalarının sabitleştirilmesine yönelik ısı takibi ve su deviniminin akvaryum motoru ile sağlanması sonucu yerleştirme ve görüntüde berrak netlikler elde edilebilmiştir (Görsel 2).

Görsel 3. Buz Üretim Tekneleri.

Kaynak: Caner Yedikardeş Fotoğraf Arşivi.

Görselden anlaşılabacağı üzere, su, akvaryum motoru çalıştırılmasıyla devinim halindedir. Bu devinim sayesinde donma sırasında şoklanmalar, kabarcıklar ve puslu görüntü minimum seviyeye çekilmiştir. 50 cm derinlikteki teknede her donma seviyesinde parçalar bazen tek düze bazen ardışık olarak yerleştirilmiştir. Görünen parçalar zeminde/dipte değil buzun oluşturduğu ara katlardadır.

2.2. Suyun Donma Aşamalarında Seramiklerin Sabitleştirilmesi

Seramik üretiminin en önemli halkası pişirimdir. Çünkü öz maddesi kil olan seramik bir ürüne ancak pişirim yoluyla dönüşebilir. Yüksek derece pişirim süreci ısı takibini gerekli kılmaktadır. Bu ısı takibi özellikle alternatif pişirim yöntemlerinde ısıölçer aracılığıyla geceli gündüzlü nöbet sistemiyle yapılabilmektedir. Pişirimde ısıya hâkimiyet alan uzmanlığı gerektiren bir durum şüphesiz. Bu durumun aynısı buzun dondurulması sürecinde de geçerlidir. Efektif bir görüntü elde etmek ve suyun şeffaflığının yarattığı boşluk algısını yönetmek ve çözümleyerek tasarımsal değerlendirmek uygulama aşamasında önemli bir faktör niteliğindedir. Zira uygulamanın gerçekleştirilmesi ve sonuçlandırılması bu faktöre bağlıdır.

Görsel 4, 5. Tekne İçinde Üretim ve Vinçle Çıkarılması.

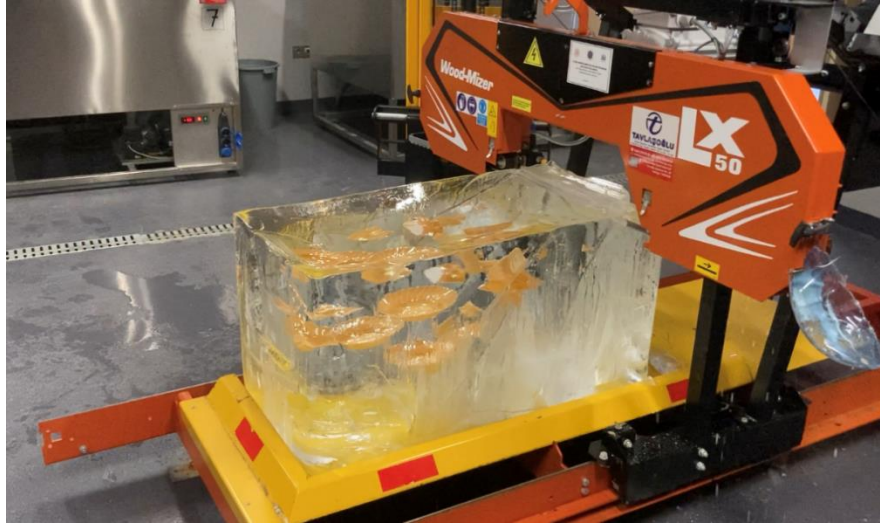
Kaynak: Caner Yedikardeş Fotoğraf Arşivi.

Görsel 6, 7. Dolaptan Çıkarılan Ürünlerin Tekneden Ayrılması.

Kaynak: Caner Yedikardeş Fotoğraf Arşivi.

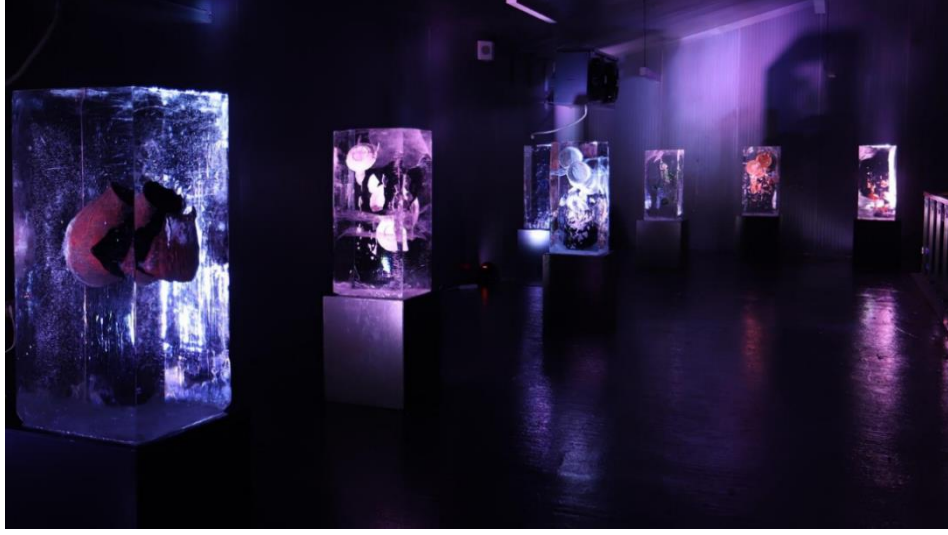
Derin soğutucu dolaplardaki büyük ölçekli blok buz üretimine uygun teknelerde dondurulan saf su içerisine şeffaf misina yardımıyla daldırılacak kırık parçalarının dondurulması düşünülmüştür. Ancak aşağıdan yukarıya doğru kademeli olarak donan suya donma dereceleri ve süreleri takip edilerek kırık parçaları bazen tek bazen çift, bazen de çok parçalı halde yerleştirilmeye ve konumlandırılmaya başlanmıştır. Akabinde suyun kabarcıklar oluşturmaması için de suyun devingen bir dalgalanma ile çözülebileceği düşünülmüş ve her bir tekneye akvaryum motoru takılmıştır. Böylece su devinimi sağlanarak oluşabilecek kabarcıkları önlenmiş, suyun yarı saydamlığı en aza indirilerek berraklık kazandırılmıştır. Bu süre zarfında derin dondurma -12 ile -21 derece aralığında seyretmiştir. Yaklaşık 7-10 gün arasında ısının yönetimine ve yerleştirilen seramik parçaların sıklık derecesine göre –dolabın her açılıp kapanma anında ısı kaybına uğraması durumuna göre- dondurma işlemi tamamlanabilmektedir.

Görsel 8. Brandadan Ayrılan Buz Bloğun Yüzey Düzeltmeleri.

Kaynak: Caner Yedikardeş Fotoğraf Arşivi.

Böylece teknik çözümleme sonucu buz ve seramik iki ayrı malzeme olarak ilk kez bir araya getirilmiş ve ürüne dönüştürülmüştür. Üretilen buz eserler sergilenme öncesi son aşama olarak buz yüzeylerinin düzeltilmesi için jet tıraşlama ve ütüleme uygulamasıyla görüntülerin netleştirilmesi sağlanmıştır. Sergilenmeye hazır hale gelen buz bloklar ekiplerin desteğiyle ve transpalet yardımıyla stand üzerine yerleştirilmiştir. Sergileme sürecinde buzların aydınlatma desteğiyle görüntülerinin daha güçlü hale geldiğini söylemek olanaklıdır. Bu nedenle stand üzerindeki buz bloklara aydınlatmalar verilerek sergileme hazırlıkları tamamlanmıştır. Bu sergi uygulama açısından bir ilk olmasının yanı sıra Ata Buz Eserler Müzesinin de ev sahipliği yaptığı ilk kişisel sergidir.

Görsel 9. “Tuz Buz” Sergisi Genel Görünüm, Ata Buz Eserler Müzesi., Erzurum.

Kaynak: Mehmet Gemalmaz Fotoğraf Arşivi.

Görsel 10, 11, 12, 13, 14, 15, 16. “Tuz Buz” Sergisinde Yer Alan Buz Blokları.

Kaynak: Mehmet Gemalmaz Fotoğraf Arşivi ve Altay Konuksever Grafiksel Düzenlemeleri.

3. SONUÇ ve ÖNERİLER

Çok parçalı, irili ufaklı kırık seramik malzemeler ile oluşturulmaya çalışılan buz bloklar, “Tuz buz olmak” deyiimiyle düşülmeye başlamıştır. Uygulama süreci tamamlandığında ve sergi aşamasına gelindiğinde isminin “Tuz Buz” olacağı 7 adet buz bloğunun hazırlık ve kuluçka dönemi, tasarım ve uygulama süreci bireysel olarak gerçekleştirilmiş, deneysel uygulamalar ile 6 aylık bir zaman diliminde şekillenmiştir. Artılmış su ile dolu teknelerin derin dondurucu da dondurulması yaklaşık 10 günde –bu süre tasarıma göre değişiklik gösterebilir- tamamlanmıştır. Oluşturulan buz bloklar vinç yardımıyla dolaplardan çıkarılmıştır. Kelepçelerin sökülmesiyle teknelerden ayrılan buz bloklar hem kaygan bir yapıya sahip hem de ortalama 250-300 kg ağırlığında olması nedeniyle ekip ve ekipman desteğiyle taşınabilmektedir. Fiziki güç ve mekanik destek gerektiren bu aşama en az tasarlama ve uygulama süreci kadar planlanlama gerektirmektedir. Çünkü en ufak bir darbeye ve ani ısı değişiminde şoklanma sonucu buzda çatlamalar ve puslanma oranları artış göstermektedir. Bu nedenle tasarım ve uygulama sürecinde bahse konu plastik farklılıklar buzun ısı değişimindeki kontrolünü gerekli kılmaktadır.

Ancak aynı zamanda bir kimlik belirleme açısından bakıldığında fiziki darbe ve ısı değişimi şoklanmaları sonucu, buzun kendi doğal yapısının yarattığı plastik bir dile dönüşebilmekte ve diğer kütle oluşturulabilen epoksi gibi şeffaf malzemelerden ayrılmasına da katkı sağlayabilmektedir.

Yaklaşık altı aylık deneyimleme sonucunda ortaya çıkan 7 buz bloğunun her biri ayrı ayrı antrasit stand üzerine yerleştirilmiş, efektif izlenim veren aydınlatma elemanlarının yansıtılması ile ve sergi ortamı düzenlenmiştir. Ortam ısısının -5 ile -15 derece aralığında yaklaşık 8-10 ay kalabilen buz bloklar ısı değişkenliklerinin sıklık oranına göre deformasyona uğrayarak çözülüp buharlaşmaktadır. “Tuz Buz”un ise 10 günlük sergileme sonrasında 3 aya yakın bir sürede müze içerisinde soğuk muhafazası naylonla kaplanarak yapılmıştır. Daha sonra frigolu nakliye ile Ankara Congressium’da gerçekleştirilen 7. Uluslararası ArtAnkara Çağdaş Sanat Fuarında sergilenmek üzere taşınmıştır. Fuar ortamında ise -10 derecelik dolaplı düzenek ile sergilenerek binlerce kişi ile bulunmuştur.

Fuar organizasyonun web sayfasından alınan bilgiye göre, “Her yıl bir öncekinden daha etkili bir sanatsal buluşma platformu haline gelen ARTANKARA, geçen yıl yaşanan ve devam etmekte olan Corona virüsü ile ilgili tüm olumsuzluklara rağmen yüzde 30 oranında büyüdü. Geçen yıl Pandemi koşullarında 18.500 kişinin sosyal mesafe kurallarında ziyaret ettiği fuarı, bu sene devam eden pandemi koşullarına rağmen 28.500 kişi ziyaret etti.” şeklinde ifade edilmektedir.

Görsel 17. “Tuz Buz” Sergisi ve İzleyicilerden Bir Görüntü, Congressium, Ankara

Kaynak: Caner Yedikardeş Fotoğraf Arşivi.

Kimlikli, özgün ve yenilikçi eserler üretilmesiyle kayda değer bir başlangıç yapan Ata Buz Eserler Müzesi nitelikli çağdaş sanat fuarlarında farkını ortaya koyabilecektir, marka değeri ve tanınırlığı UNESCO Dünya Müze Ödülü yolculuğunu getirecektir (iha.com.tr). Estetik ihtiyaçlar kuşkusuz insan doğasının yadsınamaz gerçeklerindendir. Müze ziyaretçilerine yönelik yeni ihtiyaçları karşılama çabasında değişimlerle müze olgusu (Kandemir ve Uçar, 2015, 43) Ata Buz Eserler Müzesiyle farklı bir konsept ve turizm açısından yeni bir destinasyon noktası olarak da öne çıkmaktadır. Özellikle toplumsal farkındalığı arttıran tematik yaklaşımlar ile vücut bulan sanatsal çözümlemelerini ortaya koymaya ve etkileyici görüntüleriyle sanat alımlayıcısı/izleyicisi bireylerle buluşmayı sürdürmelidir. Taşıyıcı ve gezici sergiler ile katma değer, yaygın etki elde etmek ise olanaklıdır. Çünkü insanlar sanatsal deneyimlemelerinde farklılığı ve yeniliği aramaktadırlar. Plastik sanatlar alanındaki her bir yenilik izleyici tarafından ilgiyle karşılık bulabilmektedir. Kaldı ki form anlayışı olarak kütesel hacim duygusunu yansıtan buzların görkemli görüntüleriyle göz doldurduğu çok açıktır. Sanat alımlayıcısı/izleyicisi, buz bloklarından yapılan şekillendirmelere şaşırma duygusuyla yaklaşarak ve üst perdeden gösterdikleri ilgiyle sanatsal deneyimleme yaşadıkları gözlemlenmiştir. Başkaca yeni arayışlara, uygulamalara ve tematik çalışmalara esin kaynağı olmaya devam edeceğini söylemek öngöründen uzak değildir.

KAYNAKÇA

<https://www.artfairankara.com/artankara-2021/>

<https://erzurum.ktb.gov.tr/TR-271505/turkiyenin-tek-buz-muzesi-ata-buz-erzurumda-acildi.html>

<https://kudaka.ka.gov.tr/haber/turkiye-nin-ilk-ve-tek-buz-muzesi-kudaka-destegiyle-acildi/364>

<https://www.iha.com.tr/erzurum-haberleri/ata-buz-muzesi-unesconun-dunya-muze-odulu-icin-hazirlaniyor-4058551/>

Bulat M. Yağmur Ö. Bulat S. Daşkesen H. (2019). Erzurum’da Kar-Buz Heykel Uygulamaları ve Buz Yontu (Heykel) Müzesi, Atatürk Üniversitesi Turizm Fakültesi Yayın No 1., 1.Uluslararası Kış Turizmi Kongresi Bildiriler Kitabı, 259

Kandemir, Ö., Uçar, Ö. (2015). Değişen Müze Kavramı ve Çağdaş Müze Mekânlarının Oluşturulmasına Yönelik Tasarım Girdileri, Anadolu Üniversitesi Sanat ve Tasarım Dergisi, Cilt 5, Sayı 2, 17-47